

представлення», що підтверджує думку про те, що «духовність» входить в ядерні структури образу світу українського народу, являється інваріантним, транслірується з покоління в покоління і може вважатися однією з культурно-специфічних особливостей образу світу українців.

Ключеві слова: образ світу, асоціативний експеримент, вільний асоціативний експеримент, значення, особистісні значення.

Lidiia Spyrydonova,

*PhD (Candidate of Psychological Sciences), associate professor,
Department of Linguistic and Psychological and Pedagogical Training,
Odessa National Economic University,
18, Hoholia Str., Odessa, Ukraine*

ASSOCIATION EXPERIMENT AS MEANS TO RESEARCH ONE'S WORLDVIEW

The paper is focused on association experiment as a means of investigating some special aspects of one's worldview. The research made on the basis of association experiment is described. The data obtained in two age samples (students and teachers) – associations with the words "freedom" and "happiness" – are represented. The research involved 139 people including 71 first- and second-year female students of Odessa higher educational institutions as well as 68 senior school teachers from school of Odessa and Odessa region (women). While selecting the participants of adults sample their age was taken into account – above 35 years (their worldview should be formed in the Soviet Union). The reason for choosing the teachers was that value orientations of students and teachers belonging to one culture are generally the same, which increases the comparative analysis validity in a way. In the course of the study the hypotheses suggested at the beginning were proved, which means that a research based on the associative experiment can help reveal meanings and senses belonging to surface structures as well as those ones which exist in remote structures and can be transferred across the generations. Content-analysis of the association experiment results made it possible to reveal in meanings obtained for the words "freedom" and "happiness" the senses which could belong to remote structures of the worldview as long as they are rather stable and not easily transformed, for example, "freedom" – "freedom from", "happiness" – "family". Additionally, the content-analysis allowed to group some senses which were produced by the surveyed for the words-stimuli "freedom" and "happiness" into the category "existential conceptions". It proves the idea that "spirituality" is a part of nuclear structures of Ukrainians' worldview; it is invariable, transferred across the generations and can be considered as one of the culturally specific features of Ukrainian people's worldview.

Keywords: worldview, association experiment, free association experiment, meaning, personality senses.

Подано до редакції 30.09.2014

УДК: 159.923

Світлана Володимирівна Ситнік,

*кандидат психологічних наук, доцент кафедри теорії та методики практичної психології,
Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського,
вул. Фонтанська дорога, 4, м. Одеса, Україна*

ОСОБЛИВОСТІ МІЖОСОБИСТІСНОЇ ВЗАЄМОДІЇ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ ІЗ РІЗНИМ СТИЛЕМ МИСЛЕННЯ

У статті представлені результати теоретико-емпіричного дослідження особливостей міжособистісної взаємодії майбутніх психологів із різним стилем мислення. Розглядаються різні наукові підходи до визначення психологічного змісту понять «міжособистісна взаємодія» та «стиль мислення». Показано, що провідним стилем міжособистісної взаємодії для майбутніх практичних психологів є співпрацюючий-конвенційний, який тісно пов'язаний з такими стилями мислення як аналітичний, прагматичний, управлінський та ідеалістичний.

Ключові слова: міжособистісна взаємодія, взаємовплив, стилі мислення.

Постановка проблеми і аналіз сучасних досліджень. Проблема міжособистісної взаємодії в сучасному суспільстві набуває все більшого значення. Процес взаємодії безпосередньо впливає на розвиток особистості. Індивідуальні особливості міжособистісної взаємодії базуються на емоційно-вольових та когнітивних особливостях особистості. Останні переваж-

но виявляють себе через стилі мислення, які відбивають індивідуальні відмінності інтелектуальної діяльності, що пов'язані особливостями відбиття та розв'язання протиріч, своєрідністю засобів рішення задач, які притаманні певній особистості, а також характером прийняття рішення та їх реалізації.

Міжособистісна взаємодія досліджувалася такими вченими як: Г. М. Андреева, М. Аргайл, Р. Адлер, Р. Бейлз, Е. Берн, Є.І. Головаха, В. А. Горяніна, Є. В. Залюбовська, Г. Келі, М. М. Обозов, В. М. Панфьоров, Т. В. Сенько, Дж. Тібо, А. І. Шипілов та ін. Проте ще потребують більш детального вивчення питання означеної наукової проблеми щодо стилів міжособистісної взаємодії та чинників їх формування.

У науковій літературі представлено матеріали щодо стилю мислення (А. А. Алексеев, Л. О. Громова, Г. О. Берулава, А. К. Белоусова, А. Ф. Харісон і Р. М. Брэмсон, Г. А. Молохіна, Л. М. Собчик, Р. Стернберг, та ін.). Водночас розкриття питання стосовно зв'язків стилів мислення з різними проявами стилів міжособистісної взаємодії досліджені дещо фрагментарно. Це визначило мету нашого дослідження, яка полягала у з'ясуванні характеру зв'язку стилів мислення та міжособистісної взаємодії майбутніх психологів. Завдання дослідження: 1) теоретично дослідити психологічний зміст міжособистісної взаємодії та стилів мислення; 2) експериментально визначити особливості міжособистісної взаємодії майбутніх психологів із різним стилем мислення.

Виклад результатів дослідження. Проблема взаємодії людей досліджується в психології, соціальній психології. Зокрема, психологи вважають, що взаємодія – це процес безпосередньої або опосередкованої взаємодії людей один із одним, що породжує їх взаємну обумовленість та зв'язок. Саме причина обумовленості складає головну особливість взаємодії, коли кожна з взаємодіючих сторін виступає причиною іншої і наслідком одночасного зворотного впливу протилежної сторони. Крім того, під взаємодією у психології зазвичай розуміють не тільки вплив людей один на одного, але й безпосередньо організацію їх сумісних дій.

Дослідники розрізняють взаємодію міжособистісну та міжгрупову. Міжособистісна взаємодія це випадкові або навмисні, приватні або публічні, довготривалі або короточасні, вербальні або невербальні контакти і зв'язки двох та більше людей. Ця взаємодія викликає взаємні зміни їхньої поведінки, діяльності, відношень та установок. У вузькому сенсі міжособистісна взаємодія є системою взаємообумовлених індивідуальних дій, пов'язаних циклічною причиною залежністю. При цьому поведінка кожного з учасників виступає одночасно і стимулом і реакцією на поведінку інших (С. Ю. Головін, 1998). Традиційно в структурі міжособистісної взаємодії виділяється таке поняття як «вплив». Вплив визначається як цілеспрямований перенос руху та інформації від одного учасника взаємодії до іншого (В. Б. Шапарь, 2005).

Отже, міжособистісну взаємодію доцільно розглядати як процес взаємовпливу і взаємодії суб'єктів один з одним, у результаті якого відбуваються певні зміни. У цілому феномен міжособистісної взаємодії опосередкований міжособистісними відношеннями,

спілкуванням і сумісною діяльністю (В. С. Агеев, 1990; Б. Г. Ананьєв, 1980; Г. М. Андреева).

Існують певні відмінності в тлумаченні поняття «міжособистісна взаємодія». Так, М. М. Обозов вважає взаємодію ширшим поняттям, ніж спілкування. На думку автора, взаємодія містить у собі взаємні дії, взаєморозуміння, взаємовідношення та взаємовплив. Міжособистісна взаємодія відбувається в єдності когнітивних, афективних та поведінкових процесів [2]. Аналогічної позиції дотримується і Я. Л. Коломінський.

В дослідженнях О. О. Бодальова міжособистісне спілкування і взаємодія людей розглядається як поняття синонімічне. Він зазначає, що міжособистісне спілкування є видом діяльності, сутність якого полягає у взаємодії людини з людиною. Щодо міжособистісної взаємодії, яка позначається як спілкування, майже завжди воно є вплетеним у діяльність і виступає умовою її виконання. У контексті дослідження Н. Ю. Синягіної під міжособистісною взаємодією розуміється взаємний вплив, що задається суб'єктами в процесі їх сумісної діяльності і спілкування. На думку А. І. Шипілова, міжособистісна взаємодія є процесом впливу сторін одна на одну, що зумовлено їх індивідуальними або груповими цілями [4].

Р. Адлер визначає міжособистісну взаємодію як категорію спілкування і підкреслює унікальність кожного акту взаємодії. Ця унікальність, на думку автора, обумовлена тим, що в акті взаємодії беруть участь люди зі своєю індивідуальністю. У дослідженнях низки психологів проблема міжособистісної взаємодії розглядалась у нерозривному зв'язку з категорією «сумісна діяльність» або «групова діяльність». У роботах Г. М. Андреевої зазначається, що підвищення ефективності і якості сумісної діяльності можливо досягнути через міжособистісну взаємодію, за рахунок вдосконалення міжособистісних відношень, а також за рахунок формування позитивних особистісних якостей і розвитку навичок взаємодії учасників діяльності [1].

Міжособистісна взаємодія завжди має два компоненти – зміст і стиль. Зміст взаємодії визначає, заради чого розгортається та чи інша взаємодія. Стиль взаємодії вказує на те, як людина взаємодіє з оточуючими. Можна казати про продуктивний та непродуктивний стиль взаємодії. Продуктивний передбачає плідний спосіб контакту партнерів, який сприяє становленню і продовженню відносин взаємної довіри, розкриттю особистісних потенціалів і досягненню ефективних результатів у сумісній діяльності. Непродуктивний стиль взаємодії – неплідний спосіб контакту партнерів, який блокує реалізацію особистісних потенціалів і досягнення оптимальних результатів сумісної діяльності.

Таким чином, поняття міжособистісна взаємодія містить у собі та є результатом взаємодії таких категорій, як «відношення», «спілкування», «сумісна діяльність».

Наступним аспектом нашого теоретичного дослідження є природа та особливості розвитку стилю мислення особистості. Проблема стилю мислення останнім часом частіше стає предметом досліджень (А. А. Алексєєв, Л. О. Громова, 1993; М. О. Холодна, 2002). Ще К. Юнг зазначав, що люди відрізняються за критерієм основних психічних функцій, а саме: мислення, емоції, відчуття та інтуїція (К. Юнг, 1991). Виходячи з такого співвідношення, К. Юнг виділяє екстравертований та інтровертований мисленнєві типи.

Розглядаючи проблему стилю мислення у спеціальній літературі, зазначимо наступне. Прояв стилю мислення пов'язаний з дією психофізіологічних механізмів. Зокрема, властивості нервової системи та конституційні особливості людини зумовлюють стилеві особливості мислення (Л. М. Собчик, Е. О. Голубєва, В. Д. Небиліцин, В. М. Русалов, П. В. Симонов, К. Юнг, Е. Кречмер та ін.). К. Юнг, виділяючи різні соціотипи, пов'язував товариськість або нетовариськість людини з раціональним (практичним), або абстрактним (аналітичним) стилем пізнавальних процесів. У типології Е. Кречмера підкреслюються індивідуальні відмінності шизотимів і циклотимів.

Стилі мислення також пов'язуються з психофізіологічними механізмами індивідуальних відмінностей в їх обумовленості міжпівкульних асиметрій мозку (Н. М. Брагіна, Т. А. Доброхотова, 1988). Так, візуальне мислення забезпечується правою півкулею, а невізуальне – лівою (Б. С. Котік, 1992). Ліва півкуля перероблює інформацію аналітично та послідовно, а права – одночасно і цілісно. Ліва півкуля пов'язується з аналітичним (логічним) мисленням, а права – з інтуїтивним мисленням (конкретно-образним) (Р. М. Грановська, 1988; Н. М. Брагіна, Т. А. Доброхотова, 1988).

У концепції нейролінгвістичного програмування (Д. Гриндер, Р. Бендлер, 1993) розглядається питання про стилі мислення. Автори виділили три системи, за допомогою яких людина отримує інформацію: візуальну, аудіальну, кінестетичну. Стиль мислення пов'язується з типом репрезентативних переваг людини, тобто, стиль мислення визначається тим, в яких сенсорних репрезентаціях воліє людина мислити. У зв'язку з цим, виділяють серед людей аудіалів, візуалів, кінестетиків.

Популярною є теорія стилів мислення А. Ф. Харісона і Р. М. Бремсона. Дослідники виділили п'ять стилів мислення: синтезатор, ідеаліст, прагматик, аналітик, реаліст. В основу цієї типології покладені відмінності в системах і методах пізнавальної діяльності. Стиль мислення «синтезатор» виявляє себе у відкритій конфронтації, негативному аналізі, фантазуванні в стилі «що є». Особистість з таким стилем мислення часто займає позицію «стороннього спостерігача», ставить гострі запитання, помічає протиріччя. Для стилю мислення «ідеаліст» суттєвими є такі ознаки мисленнєвої діяльності, як інтерес до цілого, врахування далекої перспективи, визначення цілей і критеріїв, пошук засобів для досягнення згоди, рецептивне

слухання та апологія гуманності. Людина з прагматичним стилем мислення схильна до інновації, експериментування, тактичного мислення, маркетингового підходу, планування можливостей, пошуку швидкої віддачі. Наступний стиль мислення, «аналітик», виявляється у систематичному аналізі варіантів, пошуку додаткових даних, конструктивній увазі до деталей, аналізі через синтез. Останній стиль – «реаліст». Людина з таким стилем спирається на думку спеціалістів, прагне до практичних результатів, спрощення, корекції та інвентаризації ресурсів.

У дослідженнях А. К. Білоусової подана функціональна концепція стилю мислення. Автор вважає, що стиль мислення виступає одним із регуляторів мислення, які формуються в життєдіяльності людини. Виділяються такі стилі мислення: ініціативний, критичний, управлінський та практичний. Стиль мислення виступає в якості одного з регуляторів мислення, що детермінує динаміку і стійкість, характер діяльності. Стиль мислення є одним із проявів соціальної детермінації. Ініціативний стиль мислення виявляє себе у спроможності висувати різні гіпотези, варіанти рішення, пошуках протиріч. Критичний стиль на перший план висуває оціночну діяльність людини, тобто, критику, відсів ідей, гіпотез, випереджає процеси їх створення. Управлінський стиль мислення характеризується тим, що мисленнєва діяльність спрямовується на інших людей. Переважає функція смислопередачі, яка необхідна для об'єднання людей навколо певної справи. Люди з таким стилем намагаються координувати та організувати діяльність інших. Практичний стиль визначається функцією реалізації ідей, гіпотез, які надають певну спрямованість мислення. Має перевагу функція реалізації, змістом якої є втілення вироблених та відібраних ідей на практиці.

Щодо функціональних особливостей стилю мислення означимо позицію А. К. Білоусової. Автор зазначає, що стиль мислення – це гнучке, динамічне створення, яке змінюється у людини в залежності від ситуації, типу задач, віку. Таким чином, людині властивий не один стиль, а профіль стилів.

Теорія стилів мислення була запропонована Р. Дж. Стернбергом. В основі його уявлень про стиль мислення лежить теорія ментального самоуправління, яка передбачає уміння людини приймати рішення, відповідати за свої дії, розподіляти ресурси, визначати для себе закони та оцінювати їх виконання. За Р. Дж. Стернбергом виділяють наступні стилі мислення: законодавчий стиль, при якому людина намагається самостійно формулювати задачу; виконавчий стиль, коли людина схильна виконувати завдання поставлені іншими; судовий стиль – переважає оціночна діяльність та контроль під час вирішення проблеми. За критерієм форми Р. Дж. Стернберг поділяє стилі на монархічний – заглиблення у задачу, яка реалізується в даний момент; ієрархічний – праця з різними цілями; олігархічний – одночасне досягнення декілька цілей. За відношенням до нового автор виділяє консер-

вативний і прогресивний стилі мислення. Останній критерій – це зовнішня та внутрішня сфера використання стилю.

Стиль мислення базується на певній особистісній основі, яка включає в себе життєву позицію людини. У працях К. О. Альбуханової-Славської виділяється ініціативний стиль особистості. На її думку, ініціативна особистість спрямована на постійний пошук, прагнення до нового, вона не задовольняється наявним, готовим тощо. Ініціативний тип особистості частіше зацікавлений не результатом, а процесом діяльності. Можна співвіднести ініціативний стиль особистості з ініціативним стилем мислення, тобто, властивості ініціативного стилю особистості виступають психологічною основою розвитку і прояву ініціативного стилю мислення. Подібне можна застосовувати до інших стилів мислення.

Згідно з другим завданням нашого дослідження ми оцінили особливості міжособистісної взаємодії та стилі мислення досліджуваних. Були використані наступні методики: «Дослідження міжособистісних відносин» Т. Лірі (адаптація Л. М. Собчик), «Індивідуальні стилі мислення» А. А. Алексеева та Л. О. Громової, «Стиль мислення» А. К. Білоусової. Для з'ясування характеру зв'язку між стилями мислення майбутніх практичних психологів та стилями міжособистісної взаємодії був використаний метод лінійної кореляції Пірсона. Емпіричне дослідження проводилось на базі ПНПУ ім. К. Д. Ушинського (м. Одеса). Загальна кількість досліджуваних становила 60 чоловік віком 17-23 років.

Проведення кореляційного аналізу між показниками міжособистісної взаємодії та стилями мислення засвідчило наступне. Досліджувані, які віднесені до групи з владно-лідуючим стилем міжособистісної взаємодії, частіше виявляють управлінський стиль мислення ($r=0,38$; при $p<0,01$). Цей стиль взаємодії характеризується тим, що його представники впевнені у собі, вміють бути організаторами, мають властивості керівника. Щодо управлінського стилю мислення, слід зазначити, що мисленнєва діяльність головним чином спрямована на інших людей, на смислопередачу, яка необхідна, щоб об'єднувати людей навколо певної справи. Таким чином, для людей з управлінським стилем мислення характерним є намагання координувати інших, здійснювати керівні впливи.

Владно-лідуючий стиль міжособистісної взаємодії також корелює з реалістичним стилем мислення ($r=0,29$; при $p<0,05$), при якому особистість схильна спиратися на факти, думку експертів. Вона здатна приймати на себе відповідальність. В цілому особистість з реалістичним стилем мислення надає перевагу емпіричному підходу до пізнавальної діяльності. Її характеризує здатність швидко приймати рішення, переконувати, керувати. Отже, владно-лідуючий стиль міжособистісної взаємодії майбутніх психологів виявляє себе в намаганні залучатися до організаторської, управлінської діяльності, спираючись при цьо-

му на такі стилі мислення як управлінський та реалістичний.

Незалежно-домінуючий стиль міжособистісної взаємодії пов'язаний з критичним стилем мислення особистості ($r=0,32$; при $p<0,05$). Незалежно-домінуючий стиль міжособистісної взаємодії виявляється в суперництві, впевненості, незалежності, конкурентності, самовдоволеності, нарцисизму та почутті переваги над оточенням. Крім того, представникам цього стилю міжособистісної взаємодії притаманні егоцентричність, завищений рівень домагань і відособлена позиція в групі. Особливості критичного стилю мислення цих досліджуваних визначає селективність, аналітичність мислення та активну оціночну діяльність переважно інших людей, а саме їхніх планів, гіпотез, цілей, знань. Таким чином, майбутні психологи з незалежно-домінуючим стилем міжособистісної взаємодії намагаються займати провідні позиції в ситуаціях навчально-професійної діяльності і спілкуванні, використовуючи при цьому уміння переконувати та будувати свої стосунки, за рахунок уміння виділяти головне, відшукувати недоліки, критично аналізувати особливості міжособистісних стосунків, які формуються. Це інколи веде до загострення стосунків, появи різного роду конфліктів.

Наступний стиль міжособистісної взаємодії – це прямолінійно-агресивний. Особи, які віднесені до цього стилю, є щирими, безпосередніми, прямолінійними, наполегливими у досягненні мети, відвертими. Особи, які явно виражають прямолінійно-агресивний стиль, виявляють такі риси, як надмірне завзяття, запальність, нестримність. Цей стиль корелює з практичним стилем мислення досліджуваних ($r=0,26$; при $p<0,05$). Тобто, досліджувані надають перевагу функції реалізації результатів мисленнєвої діяльності. Вони втілюють ідеї в практиці. Крім того, прямолінійно-агресивний стиль міжособистісної взаємодії має прямий зв'язок із прагматичним стилем мислення ($r=0,28$; при $p<0,05$). Прагматики відзначаються здатністю інтуїтивно виявляти суть проблеми, спираючись при цьому на власний досвід, вони схильні до експерименту та інновації та виявляють гнучкість, адаптивність у мисленнєвій діяльності. Отже, майбутні психологи, які віднесені до групи прямолінійно-агресивного стилю міжособистісної взаємодії, при вирішенні задач сумісної діяльності, передусім, спираються на інтуїцію, гнучкість та спрямованість, на реалізацію мисленнєвої діяльності в практичній площині.

Недовірливо-скептичний стиль досліджуваних пов'язаний з критичним стилем мислення ($r=0,26$; $p<0,05$). Особистості з недовірливо-скептичним стилем міжособистісної взаємодії виявляють в поведінці скептицизм, неконформність, схильність до критицизму, підозрливості. При високих показниках виявляється образливість, недовіра до оточення, схильність до критицизму. Особливості мисленнєвої діяльності представників цього стилю міжособистісної взаємодії виявляється у тому, що критика, відсів ідей, гіпотез

випереджають процеси їх породження. Таким чином, недовірливо-скептичний стиль виявляє себе в міжособистісній взаємодії у сукупності з такими проявами в інтелектуальній діяльності як критицизм, скептицизм, реалістичність.

Покірно-сором'язливий стиль міжособистісної взаємодії корелює з критичним стилем мислення ($r=0,27$; при $p<0,05$). Досліджувані з покірно-сором'язливим стилем мають такі особливості як скромність, сором'язливість, підвищене почуття провини, схильність підкорятися, конформність, невпевненість, конгруентність, схильність до компромісів та відповідальність в ситуаціях спілкування. Ознаками їхнього стилю мислення є зменшення або елімінавання породжуючого новоутворення ефекту, що часто призводить до того, що в інтелектуальному плані вони можуть відрізнятись певним інтелектуальним безпліддям.

Співпрацюючий-конвенційний стиль міжособистісної взаємодії корелює з такими стилями мислення, як: аналітичний ($r=0,36$; при $p<0,01$); прагматичний ($r=0,33$; при $p<0,01$); управлінський ($r=0,27$ при; $p<0,05$), ідеалістичний ($r=0,28$; при $p<0,05$). Зазначений стиль міжособистісної взаємодії властивий особам, які прагнуть до тісного співробітництва з групою, є доброзичливими до оточуючих. Особливістю їхньої мисленнєвої діяльності є схильність до логічної, методичної манери вирішення проблеми. При цьому вони спираються безпосередньо на особистий досвід, на використання інформації, яка легко доступна, намагаються як скоріше отримати результат. Спрямованість мислення пов'язана з організаторською діяльністю та управлінським процесом. Підвищений інтерес до цілей, потреб, цінностей людини. Є певна сконцентрованість на взаємовідносинах із людьми. Такі особи також характеризуються розвинутою інтуїцією, високими нормами моралі та критеріями оцінки поведінки, прагненням поєднувати різні ідеї, позиції в компромісі. Таким чином, майбутні практичні психологи з співпрацюючим-конвенційним стилем міжособистісної взаємодії вирішують питання сумісної діяльності, спираючись при цьому на властивості, що пов'язані з мисленнєвою діяльністю, а саме: відповідальність, переконливість, практичність, рішучість, компетентність, логічність.

Наступний стиль міжособистісної взаємодії – відповідально-великодушний, який має прямий зв'язок із ідеалістичним стилем мислення. Характеризуючи відповідально-великодушний стиль, відзначимо, що представники цього стилю виявляють готовність допомагати оточуючим. У них розвинуті альтруїзм, почуття відповідальності, гіперсоціальність, потреба слідувати соціальними нормам поведінки, прагнення до корисної для всіх людей діяльності. Означений стиль міжособистісної взаємодії тісно пов'язаний з ідеалістичним стилем мислення, який має наступні характеристики: підвищений інтерес до цілей, потреб,

цінностей іншої людини. Існує певна сконцентрованість на взаємовідносинах з людьми. Вони також характеризуються розвинутою інтуїцією, високими нормами моралі та критеріями оцінки поведінки, прагненням поєднувати різні ідеї, позиції в компромісі.

Результати емпіричного дослідження засвідчили відсутність статистично значущих зв'язків залежно-слухняного стилю міжособистісної взаємодії із жодним стилем мисленнєвої діяльності.

Висновки. Таким чином, особливості міжособистісної взаємодії майбутніх практичних психологів, як показав теоретичний аналіз, визначається багатьма об'єктивними та суб'єктивними факторами. Серед суб'єктивних факторів виділяється стиль мислення. З'ясовано на емпіричному рівні, що існують зв'язки між стилем мислення і стилем міжособистісної взаємодії досліджуваних. Цей зв'язок у багатьох випадках є статистично значущим, є певні закономірності, які вказують на специфіку зв'язків стилів міжособистісної взаємодії з тими чи іншими стилями мислення.

Проведене теоретико-емпіричне дослідження особливостей міжособистісної взаємодії майбутніх психологів із різним стилем мислення дозволив зробити наступні висновки.

1. Визначено, що міжособистісна взаємодія являє собою взаємозалежний обмін діями, організацію людьми взаємних дій, спрямованих на реалізацію спільної діяльності.

2. Показано, що стиль мислення виступає одним із регуляторів мислення, який формується в життєдіяльності людини. Він детермінує динаміку, стійкість і характер діяльності.

3. Встановлено, що існують такі стилі мислення, як ідеалістичний, прагматичний, аналітичний, реалістичний, синтетичний, ініціативний, критичний, управлінський, практичний.

4. Визначено прямі статистично значущі кореляційні зв'язки між владно-лідуючим і управлінським, реалістичним стилями; незалежно-домінуючим і критичним стилями; прямолінійно-агресивним і практичним та прагматичним стилями; недовірливо-скептичним і критичним стилем; покірно-сором'язливим і критичним; співпрацюючим-конвенційним і аналітичним, прагматичним, управлінським та ідеалістичним стилями; відповідально-великодушним і ідеалістичним стилями.

5. Визначено, що провідним стилем міжособистісним взаємодії для майбутніх практичних психологів є співпрацюючий-конвенційний, який тісно пов'язаний з такими стилями мислення як аналітичний, прагматичний, управлінський та ідеалістичний. Саме ці стилі мислення відбивають зміст професійно-важливих якостей практичних психологів.

Подальші наукові розвідки спрямовані на дослідження суб'єктивних чинників розвитку міжособистісної взаємодії.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андреева Г. М. Социальная психология / Г. М. Андреева. – Москва: Аспект Пресс, 1996. – 376 с.

2. Обозов Н. Н. Психология межличностного взаимодействия: Дисс... докт. психол. наук: 19.00.05. / Н.Н. Обозов. – Ленинград, 1979. – 380 с.

3. Сидоренков А. В. Социальная психология малых групп: / А. В. Сидоренков. – Ростов-на-Дону: Феникс, 2012. – 381 с.

4. Шипилов А. И. Психологические основы взаимодействия офицеров в трудных межличностных ситуациях: Дисс... докт. психол. наук: 19.00.05 / А. И. Шипилов. – Москва, 2000. – 370 с.

REFERENCES

1. Andreyeva, G. M. (1996). *Sotsialnaya psikhologiya [Social psychology]*. Moscow: Aspekt Press [in Russian].

2. Obozov, N. N. (1979). *Psikhologiya mezhlichnostnogo vzaimodeystviya [Psychology of interpersonal interaction]*. Doctor's thesis. Leningrad [in Russian].

3. Sidorenkov, A. V. (2012). *Sotsialnaya psikhologiya malyx grupp [Social psychology of small groups]*. Rostov-on-Don: Feniks [in Russian].

4. Shipilov, A. I. (2000). *Psikhologicheskie osnovy vzaimodeystviya ofitserov v trudnykh mezhlichnostnykh situatsiyakh [Psychological bases of interaction of officers in difficult interpersonal situations]*. Doctor's thesis. Moscow [in Russian].

*Светлана Владимировна Сытник,
кандидат психологических наук, доцент кафедры теории и методики практической психологии,
Южноукраинский национальный педагогический университет имени К. Д. Ушинского,
ул. Фонтанская дорога, 4, г. Одесса, Украина*

ОСОБЕННОСТИ МЕЖЛИЧНОСТНОГО ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ БУДУЩИХ ПСИХОЛОГОВ С РАЗНЫМ СТИЛЕМ МЫШЛЕНИЯ

В статье представлены результаты теоретико-эмпирического исследования особенностей межличностного взаимодействия будущих психологов с разным стилем мышления. Рассматриваются различные научные подходы к определению психологического содержания понятий «межличностное взаимодействие» и «стиль мышления». Согласно данным эмпирического исследования, особенности межличностного взаимодействия будущих практических психологов определяются многими объективными и субъективными факторами. Среди субъективных факторов выделяется стиль мышления. Выяснено, что существуют связи между стилем мышления и стилем межличностного взаимодействия испытуемых. Определено, что межличностное взаимодействие представляет собой взаимозависимый обмен действиями, организацию людьми взаимных действий, направленных на реализацию совместной деятельности. Показано, что стиль мышления выступает одним из регуляторов мышления, который формируется в жизнедеятельности человека. Он определяет динамику, стойкость и характер деятельности. Установлено, что существуют такие стили мышления, как идеалистический, прагматический, аналитический, реалистический, синтетический, инициативный, критический, управленческий и практический. Определены прямые статистически значимые корреляционные связи между властно-лидирующим и управленческим, реалистическим стилями; независимодоминирующим и критическим стилями; прямолинейно-агрессивным и практическим, прагматическим стилями; недоверчиво-скептическим и критическим стилем; покорно-стеснительным и критическим; сотруднически-конвенционным и аналитическим, прагматическим, управленческим и идеалистическими стилями; ответственно-великодушным и идеалистическим стилями. Сделан вывод о том, что ведущим стилем межличностного взаимодействия будущих практических психологов является сотруднически-конвенционный, который тесно связан с такими стилями мышления, как аналитический, прагматический, управленческий и идеалистический. Именно эти стили мышления отражают содержание профессионально важных качеств практических психологов.

Ключевые слова: межличностное взаимодействие, взаимовлияние, стиль мышления.

*Svitlana Sytnik,
PhD (Candidate of Psychological Sciences), associate professor of the Department of Theory and Methods of
Practical Psychology, South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky,
4, Fontanska Doroha Str., Odesa, Ukraine*

SPECIAL ASPECTS OF INTERPERSONAL INTERACTION OF FUTURE PSYCHOLOGISTS WITH DIFFERENT THINKING STYLES

The article presents the results of theoretical and empirical studies of interpersonal interaction characteristics of future psychologists with different thinking styles. Various scientific approaches to the definition of psychological concepts of interpersonal interaction content and style of thinking are reviewed. According to the empirical study, special aspects of future

psychologists' interpersonal interaction are determined by a number of objective and subjective factors. Thinking style is considered to be one of the subjective factors. A correlation between tested people's thinking style and their interpersonal interaction style has been revealed. It is proved that interpersonal interaction is an interdependent exchange of actions, people's organization of mutual actions aimed at carrying out collective activity. It is shown that thinking style controls one's thinking, which is formed in human living. It determines dynamics, stability and character of one's activity. It is found out that there are such thinking styles as idealistic, pragmatic, analytical, realistic, synthetical, initiative, critical, administrative, and practical. Direct statistically significant correlation relationships between authoritative and dominating, and administrative, realistic styles; independent and dominating, and critical styles; straightforward and aggressive, and practical and pragmatic styles; mistrustful and skeptical, and critical styles; obedient and shy, and critical; collaborative and conventional, and analytical, pragmatic and idealistic styles; responsible and generous, and idealistic styles have been determined. It is specified that the principal style of interpersonal interaction peculiar to future psychologists is collaborative and conventional, which is closely connected to such thinking styles as analytical, pragmatic, administrative and idealistic. These particular thinking styles reflect the content of psychologists' professionally important qualities.

Keywords: interpersonal interaction, mutual influence, thinking style.

Подано до редакції 30.09.2014
